

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Cesty v díle a životě Jaroslava Havlíčka

Bakalářská práce

Autor: Wimmerová Marie

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání

Výtvarná tvorba se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: PhDr. Nella Mlsová, Ph.D.

Oponent: Mgr. Jan Bílek, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Marie Wimmerová
Studium: P19P0400
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání, Výtvarná tvorba se zaměřením na vzdělávání

Název bakalářské práce: **Cesty v díle a životě Jaroslava Havlíčka**
Název bakalářské práce AJ: Journeys in the works and life of Jaroslav Havlíček

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tato bakalářská práce se zabývá spisovatelem Jaroslavem Havlíčkem a jeho vztahem k rodnému kraji. Už od dětství mu bylo prostředí Krkonoš blízké a děje svých knih často zasazoval do města Jilemnice a jeho okolí, kam se po celý život rád vracel. Část této práce se bude zabývat autorovým postojem k městu a podhorskému prostředí. Dále se zaměří na jeho vztah k turismu, na to, jaký význam má region pro Havlíčkovu tvorbu a tato tvrzení doloží na konkrétních cestách po Krkonoších, které ovlivňují děje některých jeho děl.

HAVLÍČEK, Jaroslav: Máňa. Hradec Králové: Kruh, 1981.

HAVLÍČKOVÁ, Marie, Nella MLISOVÁ a Hana TAUDYOVÁ: Jaroslav Havlíček: neklidné srdce: vzpomínky, reflexe, literární místopis, korespondence. Liberec: Odkazy, 2006. Odkazy (Bor). ISBN 80-86807-27-4.

MLISOVÁ, Nella. Člověk na rozhraní: (příspěvek k interpretaci prozaického díla Jaroslava Havlíčka). Hradec Králové: Gaudeamus, 2005.

MLISOVÁ, Nella. Tematika domova v díle Jaroslava Havlíčka. Česká literatura, 2003, 419-440.

LUŠTINEC, Jan: Zmizelé Čechy: Jilemnice. Praha: Paseka, 2007.

NONDKOVÁ, Michaela: Jaroslav Havlíček, in Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce 2/I H-J Praha: Academia, 1993.

RUMLER, Josef: Epik Jaroslav Havlíček. Praha: Československý spisovatel, 1973. Monografie (Československý spisovatel).

POLÁK, Karel: O Jaroslavu Havlíčkovi, in Jaroslav Havlíček: Petrolejové lampy. Praha: Československý spisovatel, 1957.

Zadávající pracoviště: Katedra českého jazyka a literatury, Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Nella Mlsová, Ph.D.

Oponent: Mgr. Jan Bílek, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 12.11.2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou závěrečnou práci vypracovala pod vedením vedoucí závěrečné práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat své vedoucí práce PhDr. Nelle Mlsové. Ph.D. za odbornou pomoc a cenné rady, které mi během psaní bakalářské práce poskytla.

Anotace

WIMMEROVÁ, Marie. *Cesty v díle a životě Jaroslava Havlíčka*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2022. 45 s. Bakalářská závěrečná práce.

Bakalářská práce se zabývá spisovatelem Jaroslavem Havlíčkem a jeho vztahem k rodnému kraji. Už od dětství mu bylo prostředí Krkonoš blízké a děje svých knih často zasazoval do města Jilemnice a jeho okolí, kam se po celý život rád vracel. V rámci práce je tato oblast charakterizována. Pozornost je věnována také rozvoji turismu v Krkonoších a Podkrkonoší. Práce rovněž zmiňuje dva autory, kteří ve svém díle danou lokalitu tematizují podobně jako Havlíček.

Další část je zaměřena na autora a cesty, které zasáhly do jeho života. Je zde představeno období strávené na vojně i jeho působení v Praze. Na základě analýzy zmíněných etap v Havlíčkově životě je dokázána jeho provázanost s rodným krajem. Součástí bakalářské práce je mapování konkrétních lokalit ve vybraných knihách.

Klíčová slova: Jaroslav Havlíček, Krkonoše, Jilemnice, Velká válka

Annotation

WIMMEROVÁ, Marie. *Journeys in the works and life of Jaroslav Havlíček*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2022. 45 pp. Bachelor Degree Thesis.

The bachelor thesis deals with the writer Jaroslav Havlíček and his relationship to his native region. The environment of the Krkonoše Mountains has been close to him since he was a child, and he often set the stories of his books in the town of Jilemnice and its surroundings, where he liked to return all his life. This location is characterized in the work. Attention is also paid to the development of tourism in the Giant Mountains. The work also mentions two authors who, in their work, thematize the locality similarly to Havlíček.

The next part focuses on the author and the paths that have affected his life. It presents the period spent in the war and its activities in Prague. Based on the analysis of the mentioned stages in Havlíček's life, his connection with his native region is proved. Part of the bachelor thesis is the mapping of specific localities in selected books.

Key words: Jaroslav Havlíček, Giant Mountains, Jilemnice, World War I

Obsah

Úvod	9
1 Krkonoše a Podkrkonoší	10
1.1 Turismus v Krkonoších	11
2 Autoři tematizující danou oblast	13
1.2 Antal Stašek	13
2.2 Karel Josef Šlejhar	14
3 Osobnost Jaroslava Havlíčka	16
4 Havlíček a Praha.....	19
1.4 1914 - 1921	19
2.4 1921 - 1943	21
5 Havlíčkovy cesty na frontu	23
1.5 1915	23
2.5 1916	23
3.5 1917	24
4.5 1918	26
5.5 1919	27
6 Mapování Krkonoš v dílech	29
1.6 Petrolejové lampy	29
1.1.1 Mříčná	30
1.2.1 Kozinec	31
1.3.1 Kotel	32
2.6 Synáček	34
2.1.1 Benecko	34
3.6 Máňa	35
3.1.1 Dlabolovsko	36
3.2.1 Branná	37

3.3.1 Hory	39
7 Závěr.....	41
Seznam použité literatury a další zdroje.....	43
Primární literatura	43
Sekundární literatura	43

Úvod

Jaroslav Havlíček je jednou z největších osobností české psychologické prózy. V jeho textech pozorujeme události či postavy, které mají předobraz ve skutečném životě. Kromě osobní zkušenosti mnohdy čerpal z vyprávění známých, která si následně ve svých textech upravil podle vlastní fantazie. Doklad toho nalézáme např. v románu *Neviditelný* (1937), kde se nechal inspirovat rodinou své ženy Marie.

Reálné předlohy využíval rovněž u lokalit, do kterých děje svých knih zasazoval. Nejčastěji se jeho prózy odehrávají v podhorském maloměstě a jeho nejbližším okolí. Takové prostředí mu bylo důvěrně známé. Narodil se v Jilemnici a díky svému blízkému vztahu k turismu měl toto území velice dobře zmapované. I v odloučení tak dokázal vzpomínat na chvíle, které prožil v takových jedinečných přírodních podmínkách, jaké naše nejvyšší hory nabízejí. Tyto momenty pak přenášel do textů, ze kterých se postupem času zrodila významná díla české literatury. Během svého života však musel prostředí domova mnohokrát opustit. Práce *Cesty v díle a životě Jaroslava Havlíčka* zmapuje tyto momenty, ve kterých měl možnost během svých cest nasbírat důležité zkušenosti, které následně promítal do svých próz.

Práce se zaměří na Havlíčkův vztah k rodnému prostředí. Analýzou spisovatelovy korespondence s jeho budoucí ženou Marií a dále pak záznamů v jeho vzpomínkové knize *Máňa* se pokusím dokázat autorovu hlubokou provázanost s Krkonošemi a Podkrkonoším v období stráveném na vojně i během pozdějšího pražského působení.

Další část bude věnována prózám, ve kterých zmiňuje některé lokality v probírané oblasti. Práce se pokusí tato konkrétní místa zmapovat a charakterizovat jejich význam pro spisovatelův život a jejich odraz v Havlíčkově tvorbě. Místa zde zmíněná vycházejí z literární mapy Jilemnice, vytvořené Marií Havlíčkovou na přelomu 60. a 70. let minulého století.

1 Krkonoše a Podkrkonoší

Pro důslednější pochopení literatury, která tematizovala oblast Krkonoš a Podkrkonoší, jistě nebude na škodu uvést alespoň několik základních informací o daných regionech. Začneme Krkonošemi, které jsou naším nejvyšším českým pohoří s jedinečným přírodním bohatstvím.

„Nachází se na severu Čech u státní hranice s Polskem. Z celkové plochy Krkonoš 621 km² se většina (přes 70%) nachází v Česku, menší část v Polsku.“¹ S tímto více než 600 milionů let starým pohořím se setkáváme od Jizerských hor až po Broumovskou vrchovinu, od které se odděluje Královeckým sedlem. Na našem území zasahuje do dvou krajů. Menší část se táhne přes kraj Liberecký od Novosvětského průsmyku přes Paseky nad Jizerou, Rokytnici nad Jizerou, Jestřabí v Krkonoších až po Benecko, větší část pak zabírá území Královéhradeckého kraje, počínající Vrchlabím a dále postupující přes Strážné, Černý Důl, Jánské lázně, Horní Maršov, Mladé Buky až k Žacléři.

S vymezením Podkrkonoší už to tak snadné nebude, neboť určení jeho hranic se v různých zdrojích liší. Pro účely této práce použijeme vymezení Marcely Novákové a kol.: *„Krkonošské podhůří je rozsáhlý geomorfologický celek v severních Čechách mezi Jizerskými horami a Broumovskou vrchovinou. Zaujímá níže položené území jižně od Krkonoš a východně od Ještědsko-kozákovského hřbetu a jižním úpatím se stýká s nižší Jičínskou pahorkatinou.“²*

Přes všechny krásy této mimořádné krajiny si místní obyvatelé museli zvyknout na poměrně drsné životní podmínky. Ty jsou způsobeny především dlouhotrvající zimou, zejména v nejvyšších partiích Krkonoš, kde se sněhová pokrývka objevuje přibližně od listopadu do dubna v závislosti na nadmořské výšce. I díky tomu se tato oblast považuje za jednu z posledních osídlených.

Další důvodem je také fakt, že v dřívějších dobách se přes husté porosty nebylo možné komfortně dostat do těchto končin. Přestože ani v Podkrkonoší není život vlivem přírodních podmínek snadný, došlo zde k osídlení podstatně dříve a počasí je tu předvídatelnější a mírnější než ve vyšší horské oblasti.

Přítomnost německy mluvícího obyvatelstva zde nebyla něčím neobvyklým, některá území, spadající do těchto oblastí, byla v průběhu dějin dokonce poněmčena. Ačkoliv tu byly pro hospodářství dobré podmínky a později vznikala i řada významných továren, většina z nich

¹ DAVID, Petr; Petr LUDVÍK; Vladimír SOUKUP. *Krkonoše*. Praha: Soukup & David, 2019, s. 6.

² NOVÁKOVÁ, Marcela; Jiří MORÁVEK; Zdeněk NOVÁK. *Podkrkonoší*. Praha: Olympia, 2005, s. 6.

byla právě ve vlastnictví našich severozápadních sousedů, což pro místní obyvatele znamenalo těžký život také po finanční stránce. To vedlo k vytvoření napjatých vztahů mezi místními, které nejednou zapříčinily konflikty.

Dnes jsou tyto kraje jedny z nejnavštěvovanějších v celé republice. Celá řada měst se zde zaměřuje především na rekreaci či sportovní aktivity, kterých hojně využívají zahraniční i místní turisté. Zájmy tohoto charakteru sílí na popularitě zejména ve druhé polovině 20. století. V této době se spolu s rostoucím počtem návštěvníků zvyšují i obavy o zachování přírodního bohatství našich hor. V roce 1963 byly Krkonoše vyhlášeny národním parkem a alespoň část zmíněné oblasti se před nešetrným zacházením lidí snaží uchránit Správa KRNAP se sídlem ve Vrchlabí.

1.1 Turismus v Krkonoších

Turismus se na konci 19. století stává populárnějším než kdy dříve. Pro Krkonoše a Podkrkonoší, které v této době navštěvuje stále zvyšující se počet nově příchozích, hraje důležitou roli. Cestování do této oblasti nebylo ani v předchozích časech ničím neobvyklým, nově se však tyto výpravy konají z důvodu rekreace.

Místní pochopili, že turisté přinesou do horské oblasti potřebné finance a snaží se jim tak jejich pobyt zde maximálně zpříjemnit. Vlivem toho vznikají různá turistická střediska (Vrchlabí, Pec pod Sněžkou a další) a ve vyšších oblastech dochází k výstavbě horských bud. Na přelomu 18. a 19. století se jich zde nachází více než 2500. Mezi nimi najdeme i Luční boudu, jednu z nejznámějších a nejnavštěvovanějších, jejíž vznik se odhaduje již někdy kolem roku 1623.

Majitelům takových zařízení pomáhaly různé spolky, vznikající ve druhé polovině 19. století. Neměly však v popisu práce podporovat boudy po finanční stránce, jejich cílem bylo především zajistit maximálně pohodlnou dopravu turistům do těžko přístupných oblastí. Zároveň se staraly o lepší spojení s níže položenými centry či o tvorbu map a brožur pro nově příchozí návštěvníky hor.

Rok 1888 je zcela zásadní pro rozvoj turistiky u nás. Došlo k založení Klubu českých turistů, který o rok později následoval i jeho odbor v Jilemnicích, který byl tou dobou teprve druhý mimopražský. Ačkoliv byl zájem o organizované výlety poměrně vysoký, chyběly zde dobré turistické cesty, které se tedy musely urychleně začít budovat. První taková vedla z Jilemnice přes Dolní Štěpanice, Benecko a Žalý na Horní Mísečky a potom dál na horské hřebeny. Pro

její značení byly použity červeno – bílé značky, které byly dobře viditelné i za šera a nepříznivého počasí.

Nejvýznamnější osobností krkonošské turistiky se stal řídící učitel z Dolních Štěpanic Jan Buchar. Stál za organizací řady výletů, které měly mimo jiné i přivést návštěvníky z různých koutů republiky, zejména pak z okolí hlavního města. Jeho cílem bylo vedle rozšíření zájmu o poznávání území naší země především zajistit místním obyvatelům potřebné finanční přivýdělky. Právě po něm je pojmenována dodnes hojně využívaná Bucharova cesta, která spojuje Jilemnici s pramenem Labe.

Během svého působení se zasloužil také o výrobu suvenýrů či pohlednic. Jeho záměry však nebyly založeny pouze na zlepšení peněžní situace daného kraje. Důležité pro něj bylo také, aby lidé věděli o bohatství přírody a možnostech cestování. Proto organizoval přednášky, které vedly významné osobnosti, které se v daném oboru pohybovaly.³

³ LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*. Praha: Paseka, 2007, Zmizelé Čechy, s. 33 – 34.

2 Autoři tematizující danou oblast

Bohatství krkonošské a podkrkonošské krajiny nebylo vhodnou půdou pouze pro příznivce sportovních aktivit. Toto prostředí se stalo velkým zdrojem inspirace nejenom autorovi, který se spolu se svými texty zapsal do literární historie.

V další části budou zmíněni dva z nich. První se věnoval zejména oblasti v okolí řeky Jizery a zapsal se i do Havlíčkova života. Druhý se ve své tvorbě zaměřoval především na oblast, spadající do královéhradecké části hor. Tyto rodáky, stejně jako Havlíčka, zaujala osobitost místní přírody i specifická charakterů zdejších obyvatel natolik, že jim rovněž obětovali značnou část svého díla.

1.2 Antal Stašek

Antonín Zeman známý spíše pod pseudonymem Antal Stašek, se narodil 22. července 1843 ve Stanovém u Vysokého nad Jizerou. To je dnes součástí Zlaté Olešnice, tedy části Podkrkonoší spadající do Libereckého kraje, blíže k pohraniční oblasti. Byl nejstarším z deseti dětí tamního písmáka a rolníka. Nejen přírodní či podnebné jevy znamenaly pro jeho tvorbu nepřebornou zásobárnu inspirace, Stašek si již od mládí všiml neústupných, pevných povah místních obyvatel. Právě jeho rodina byla svému okolí známa pro jejich charakterové vlastnosti, o kterých se ve své publikaci zmiňuje i Miroslav Hýsek: „*Zemanové se dožívali vysokého stáří, byli tvrdí a hloubaví sedláci odbojných sklonů, čítali noviny, uctívali Havlíčka, neměli náboženských předsudků – tyto rodové rysy jsou příznačné také pro Staška.*“⁴

Jakožto nejstarší syn měl možnost odejít studovat do Jičína. Zde se život značně lišil od toho podhorského, na který byl do té doby zvyklý. Byl na svůj původ hrdý, přesto však obdivoval místní souputníky pro jejich uhlazenost, přemýšlivost a kritičnost. V roce 1859 odchází dostudovat do Krakova, kde mu přístřeší poskytl jeho strýc. Poté se vrací do Prahy studovat práva, Krakov ho však láká zpět, a proto se rozhodne pro dokončení školy právě zde. Jako advokát následně působí v Kolíně, Praze nebo Roudnici, roku 1878 se ale vrací do rodného kraje, kde hájí zájmy českého lidu před německými továrnami.

Svou práci bral vážně, stejně jako Havlíček se zajímá o literaturu už daleko před tím, než vůbec začal publikovat. Kvůli svému povolání pro ni však nezbyvá příliš času a musí tak vynaložit značné úsilí, aby pro tuto zálibu našel alespoň nějaký prostor. Snad právě díky tomu se svým krajanem soucítil natolik, aby mu o mnoho let později pomohl udělat první krok na jeho

⁴ HÝSEK, Miloslav. *Antal Stašek*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1933, s. 9

spisovatelské cestě: „*Jarda sám neměl v té době otisknutou žádnou básničku ani povídku, neodvážil se je někam poslat. Až při jedné návštěvě Jardova tatínka zašel dědeček za svým krajanem Antalem Staškem, který bydlel v Horní Krči, a vzal s sebou některé Jardovy práce. Stašek je potom poslal F. X. Procházkovi, redaktoru časopisu Zvon, a ten je postupně uveřejňoval.*“⁵

V Krči, kterou zmiňuje Marie Havlíčková ve svých vzpomínkách, žil Stašek se svou ženou a synem od roku 1913. K advokátské činnosti se znovu vrací ještě za války, tentokrát však už ne jako soukromník. Zároveň se aktivně zapojuje do rozbouřeného politického dění, jako jeden z prvních např. podepisuje Manifest českých spisovatelů. Začátkem října 1931 umírá ve svých 88 letech na onemocnění žaludku.

Za svou téměř sedmdesátiletou literární kariéru napsal díla nejrůznějších žánrů. Začínal psaním básní či veršovaných povídek, jeho hlavní mistrovství ale bylo objeveno až později, kdy jeho soustředění směřuje k próze. Přesto však stojí za zmínku shrnutí jeho básnických spisů v knize s názvem *Co mimulo a nevrátí se víc* (1928).

Prozaickým textům se přiblížil až v 70. letech 19. století, kdy se věnoval reportážím. Za jeho vypravěčskou prvotinu je však považován román *Nedokončený obraz* (1878), který se zabývá vesnickým prostředím, stejně jako v dílech Karolíny Světlé či Boženy Němcové. Od takových se však liší přístupem k vesnickému lidu, který je zde vylíčen v poměrně negativním světle. Tím se liší i od své původní básnické tvorby, kde jsou vesničani vnímáni jako hrdinové.

Za Staškovu nejúspěšnější knihu je však považován povídkový soubor *Blouznivci našich hor* (1895). Stává se zde pozorovatelem těžkého horského života a následné cesty protagonistů k objevení spiritismu. Díky němu překonávají krize, které jejich osudy postihují, nedopomůže jim však od životní bídy. Přesto má většina příběhů šťastný konec.

2.2 Karel Josef Šlejhar

Mezi významné literáty, kteří pocházejí ze zmiňované oblasti, řadíme rovněž jednoho ze zásadních představitelů českého naturalismu. Karel Josef Šlejhar žil mezi léty 1864 – 1914. Ačkoliv se narodil u Staré Paky, která je podhorskému životu Havlíčkovy Jilemnice poměrně vzdálena, dětství trávil převážně na statku u své babičky v Dolní Branné. Sám vnímá tyto

⁵ HAVLÍČKOVÁ, Marie. *Jilemnice v dile Jaroslava Havlíčka*, in *Jaroslav Havlíček: Neklidné srdce*. Bor: Liberec, 2006, s. 66.

pobyty idyličtější než časy strávené s rodiči ve městě, mnohdy byl však svědkem nesnadného života místních obyvatel, na které dopadala chudoba zdejšího kraje.

Šlejharovy prózy také ovlivnil jeho otec. Ten chtěl svou rodinu především zajistit a dopomoci jim k lepšímu životu, proto odešel z vesnice do města a stal se obchodníkem s bavlnou. Pro samou píli a cílevědomost nevěnoval dostatečnou pozornost svým dětem, což následně vedlo k určitému napětí mezi nimi.

Šlejharův otec umožňuje Karlu Josefovi studovat chemii v Praze, ten však vinou nemoci studium nedokončí. Začne si hledat zaměstnání, jeho nestálá povaha mu ale neumožnila zůstat nikde příliš dlouho a vystřídal tak mnoho profesí. V této době se zároveň začne věnovat literatuře, prostřednictvím které se snaží vypsát ze svých finančních problémů, špatných rodinných vztahů i nezdařeného manželství.

Během svého života působil v Kolíně, Hradci Králové nebo Praze, jeho vazby na rodné Podkrkonoší je však patrná. Nejvíce textů psal od 90. let 19. století, vydávány byly především časopisecky. Důvěrně známé vesnické prostředí zpracovává zejména v povídkových souborech, za zmínku stojí např. *Dojmy z přírody a společnosti* (1894), na něj navazující *Co život opomíjí* (1895) nebo sbírka *Od nás* (1907).

Za nejznámější Šlejharovo dílo je ale považována novela *Kuře melancholik* z roku 1889. V této knize pozorujeme řadu prvků, u kterých se autor mohl inspirovat ve svém životě. Dobrá znalost podhorského prostředí i místních poměrů pomohla Šlejharovi napsat jedno z nejznámějších děl, vyznačujících se prvky naturalismu.

3 Osobnost Jaroslava Havlíčka

Jaroslav Havlíček je právem považován za jednu z nejvýznamnějších osobností města Jilemnice. Právě tady se 3. února 1896 narodil a začal se seznamovat s místem, které mu mělo být napříč celou jeho tvorbou velikým zdrojem podnětů.

Už od dětství měl možnost poznávat místní obyvatelstvo a jejich svérázné povahy, zejména díky pobytům v nedalekém Hrabačově u prarodičů, kde měl jeho dědeček v dnešní Krkonošské ulici hostinec U české lípy. Návštěvy malého Jaroslava zde byly na denním pořádku, i tyto vzpomínky dále zúročil ve své tvorbě.

Čerpal z nich zejména u jím vytvořeného typu pohádky (tzv. „vzdoropohádky“), ve kterém se vedle běžných rysů tohoto žánru věnuje také sociálním rozdílům, které byly zejména v oblasti Krkonošské a Podkrkonošské krajiny této doby patrné. Zabývá se v nich rovněž dobovou politickou situací. Takovéto příběhy často přerůstají do filozofických a moralizujících rozměrů.⁶ Inspirace právě milovaným dědečkem a milovanou babičkou jsou patrné zejména v dílech *Tatínkovy housle* (1941) a *Koruna, žezlo, jablko* (1942).

Jaroslavův otec, Josef Havlíček, byl učitelem. Nejprve působil v nedaleké Mříčné, až později dostal místo na obecné škole v Jilemnici. Patrně po něm zdědil Havlíček spisovatelský talent a lásku k rodnému kraji. Literatuře nebyl oddán do takové míry jako později jeho syn, přesto však vzniklo několik prací, ve kterých se věnuje právě Jilemnici a okolí. Ačkoliv měl Jaroslav se svým otcem společnou celou řádku dalších věcí, vztah k turismu k nim nepatřil. Otec se spíše než procházkám věnoval raději nejružnějším debatám, zejména pak politickým.

Lásku k přírodě v něm vychovávala především jeho matka Julie. Jako dcera nadlesního z Chlumce nad Cidlinou trávila i ona od útlého věku čas venku a snažila se tímto směrem vést také své děti. Chodila s nimi na vycházky, učila je znát rostliny a chovat se šetrně ke všemu živému. K podhorskému lidu však nikdy nepřilnula tolik jako k jejich přírodnímu bohatství. Místnímu obyvatelstvu se stranila, všechnu energii a čas věnovala rodině.⁷

Oba rodiče smýšleli praktičtěji než Jaroslav a nedovolili mu zvolit studium malířství na uměleckoprůmyslové škole, které zamýšlel. Takové rozhodnutí ho velice zasáhlo, přesto však v roce 1913, po maturitě na reálném gymnáziu v Jičíně, odchází do Chrudimi absolvovat abiturientský kurz při obchodní akademii.

⁶ MLSOVÁ, Nella. *Člověk na rozhraní*. Gaudeamus: Hradec Králové, 2005, s. 64 - 65.

⁷ RUMLER, Josef. *Epik Jaroslav Havlíček*. Praha: Československý spisovatel, 1973. s. 283 – 286.

Do Prahy se dostává hned poté, a to pod záminkou studia obchodních věd. Nezůstává však dlouho, roku 1915 se dostává jako dobrovolník k pěšímu pluku do Kadaně a po válce působí ještě jako voják na Slovensku. Následně se vrací zpět do Prahy, kde nastupuje na pozici úředníka v Živnostenské bance. Souběžně s tím se vrací k přerušnému studiu, ani tentokrát jej však nedokončí.

Roku 1921 se jeho ženou stala Marie Krausová. Nastěhují se spolu do domu v pražské Krči. Ten patřil Františku Rumlerovi, známému z Živnostenské banky, který měl řadu kontaktů a známostí na tehdejší literární scéně.

Práce v bance Havlíčka ničila, přesto si je vědom toho, že musí uživit rodinu, která se rozrostla o další členy. V květnu 1922 přišel na svět jejich syn Zbyněk. Ten zdědil po otci zálibu v literatuře - je autorem několika básnických sbírek. V červenci o dva roky později se pak narodila dcera Eva, která se stala výtvarnicí, tak jako chtěl v mládí Jaroslav.

Ačkoliv měl Havlíček již v té době připravených několik básní a povídek, sám se je neodvážil poslat do žádné redakce. Později, kdy došlo ke zveřejnění některých jeho prací, nabyl větší sebedůvěry a začal sám posílat vzniklé texty do redakcí. Neměl však stále kuráž na osobní vyjednávání některých záležitostí, na to vzpomíná jeho žena: „*Pamatuji se, jak jsem nesla s bušícím srdcem rukopis Neviditelného k Vilímkom a Jarda na mne čekal nenápadně venku.*“⁸

Po smrti Havlíčkova otce chtějí vzít ovdovělou matku k sobě do Prahy, všichni se tedy musí roku 1929 pro nedostatek místa přestěhovat do dvojdomku na Spořilov. Tam spisovatel pokračuje ve svém úmorném režimu, který je přes den zasvěcen bance a v noci psaní. Věnuje se ale pouze menším útvarům, které pak poskrovnu publikuje časopisecky. Jde především o básně, ke kterým v roce 1928 přidá i povídky.

Zlom přišel o pár let později, kdy se o jeho dílo začal zajímat literární kritik Karel Sezima. Vnukl spisovateli myšlenku napsat román, který později vychází jako dnes již dobře známé *Petrolejové lampy* (1935). Následující roky vychází z jeho pera řada jiných osobitých knih, kterými jsou např. *Neviditelný* (1937) a *Ta třetí* (1939).

Havlíčkův pracovní režim se začal negativně projevovat na jeho zdraví. První problémy v této oblasti se objevily v létě 1940. Krátce poté, co se jeho stav zlepší, se však opět vrací

⁸ HAVLÍČKOVÁ, Marie. *Jilemnice v díle Jaroslava Havlíčka*, in *Jaroslav Havlíček: Neklidné srdce*. Bor: Liberec, 2006, s. 66.

k předchozímu tempu a po dlouhých dnech v kanceláři tráví čas za psacím strojem a věnuje se literární činnosti. Vyčerpaný spisovatel předčasně umírá 7. dubna 1943 ve svých 47 letech.

4 Havlíček a Praha

1.4 1914 - 1921

Domácí prostředí maloměsta je s autorem neodmyslitelně spjato, vedle něj však nesmíme opomenout Prahu, která v jeho životě taktéž sehrála důležitou roli. Myšlenky na studia v hlavním městě se zrodily už na reálce v Jičíně. S těžkým srdcem se musí odklonit od původního plánu nastoupit na uměleckoprůmyslovou školu a začátkem světové války se dostává na obchodní vědy. Jak dokládá záznam ve vzpomínkové próze *Máňa*, nadšení z velkoměsta rychle opadlo: „*Konečně jsem v té Praze, kterou jsem loni hořce oplakával! Uprostřed toho skvělého studentského života! Omyl, jaký omyl! Byli jsme dva, já a věrný Jarka Zelinků a zpijeli jsme se v trudech, osamocení v ošklivosti. Jak rád jsem se vracel domů. Nestudoval jsem, ubíjel jsem se.*“⁹.

Na spisovatele působilo město, tolik vzdálené od domova příliš tísnivě. V dopise z léta 1915, adresovaném jeho budoucí ženě Marii, však nepíše ani o Jilemnici v jakémisi idylickém duchu a život v ní líčí jako maloměstský, monotónní a vyprahlý.¹⁰

Vojna Havlíčka na konci prázdnin 1915 z hlavního města odvedla. Zpátky se vrací roku 1919 a startuje zde svou kariéru v Živnostenské bance, kde si měl původně plnit školní praxi v oboru obchodních věd. Studium na pražské technice se se svým návratem do Prahy pokouší dokončit, po dvou letech však tyto snahy vzdá a zůstane v bance už napořád. Na podzim 1919 tedy Jaroslav v Praze pobývá daleko častěji než v podhorské domovině.

U Havlíčka a Marie pozorujeme rozdílné vnímání Prahy. On městu přivykl a žil v něm běžný život. Pro jeho budoucí ženu však znamenalo vzrušení a nevšední zážitky. Jaroslav v něm tedy vidí jistý symbol jejich odcizení. Vztahové problémy, které následně do jejich vztahu přicházely, často svaloval právě na Prahu. Toto tvrzení dokládá vzpomínka na počátek Mariina pobytu ve městě u její tety v roce 1919: „*Jedno odpoledne po několika dnech se setkávám s Máňou u tety Hofmanové. Je vidět, že není příliš šťastná tím shledáním. Její život tam je jiný. Pak nejsem dost reprezentativní. Nyní se na mne začíná dívat jinýma očima. Jsem nemotorný, všední a jakýsi starý. Její svět je veselý, jistý, elegantní. Já jsem nejistý, cizí, ošuntělý. Její bratřenci mne neschvalují. Ona se nemůže odhodlat stát se se mnou směšnou. Ona je svobodná, veselá a nezávislá sestřenice. Hurá! Tak vše ostatní padlo. Konec se počíná.*“¹¹.

⁹ HAVLÍČEK, Jaroslav. *Máňa*. Hradec Králové: Kruh, 1981, s. 35.

¹⁰ HAVLÍČEK, Jaroslav. *Z dopisů Máňě*, in *Jaroslav Havlíček: Neklidné srdce*. Bor: Liberec, 2006, s. 18.

¹¹ HAVLÍČEK, Jaroslav. *Máňa*. Hradec Králové: Kruh, 1981, s. 111.

Pro spisovatele se Praha stala přesným opakem Krkonoš. Zatímco velkoměsto obžalovával z nezdarů, horské prostředí pro něj bylo terapií. Z Vánoc 1919, kdy Marie a Jaroslav ukončili svůj vztah, nacházíme tuto výpověď: „*Jedna láska mne zradila. Ta druhá, láska k domovu a přírodě, ta zradit neuměla. Oddal jsem se jí. Bylo mi to vynahrazeno.*“¹². Odjezd do Prahy po zmíněných událostech odkládá, vrací se až po Třech králich.

Jeho láska k procházkám a turismu se projevovala také v hlavním městě. Počátkem roku 1920 zde udržuje vztah s novou známostí, která ho odvádí od myšlenek na zklamání. V knize zmiňuje např. cesty na pankráckou pláň či k Vyšehradskému hřbitovu. Nejčastěji se však pohybuje v okolí Letné, kde se tou dobou nacházel jeho byt. Přestože v Praze tráví většinu svého času, ve volných dnech navštěvuje Jilemnici.

Havlíček svaloval rozpad vztahu s Marií na město. Právě to je však rovněž dokázalo zase přivést k sobě. Toto znovunalezení jejich lásky je spojeno s událostí, která se konala na konci června 1920 na Letné. Ta přinesla do Havlíčkova života řadu změn. Byl jím VII. všesokolský slet, kterého se účastnila i podkrkonošská župa. Mezi řadou známých z Krkonoš byla, tou dobou již zasnoubená se svým tehdejším přítelem, Marie Krausová. Spolu s dalšími jilemnickými sokolkami byla ubytována ve škole V Sadech, nedaleko Havlíčkovu letenskému bytu. Ten se později stal útočištěm jejich znovuzrozeného vztahu.

Toto vnímání Prahy nemělo dlouhého trvání. Velice podobnou situaci jako u dříve zmíněného pobytu z roku 1919 spisovatel popisuje v *Máně* při vzpomínání na jaro 1921, kdy do hlavního města odjeli společně: „*Ne, Praha nám nikdy nesvědčila. Tam vanul pro Máňu vždy nějaký nový, cizí vzduch, a ta jemná atmosféra vzpomínek na domácí skryše polibků a vzájemná a věrná něha, vše se rozprchlo.*“¹³. Přes napjatou atmosféru těchto dní podnikli i několik pražských procházek. Uvádí např. již známou Letnou a její okolí, Petřín či výlet do Krče, který se konal těsně před Mariiným odjezdem.¹⁴

Se zklamáním ze společných dnů v hlavním městě jsou spojovány postavy Mariiných bratřanců. V díle Jaroslava Havlíčka pozorujeme nejbližší podobnost s nimi v chlapcích Fürstových z románu *Neviditelný* (1937). Tito „Vltavou křtění“ příbuzní trápili spisovatele

¹² HAVLÍČEK, Jaroslav. *Máňa*. Hradec Králové: Kruh, 1981, s. 119.

¹³ Tamtéž, s. 149.

¹⁴ Tamtéž, s. 150-151.

kvůli nárokům, které si dělali na svou sestřenicí, stejně tak jako postavy Felixe a Maxe v románu.¹⁵

2.4 1921 - 1943

Po svatbě v srpnu 1921 dojíždí Havlíček do Prahy za práci sám. V roce 1922 však dochází ke dvěma zásadním životním změnám, a sice ke stěhování do bytu v pražské Krči a k narození prvního dítěte, syna Zbyňka. Marie (té doby již) Havlíčková uvádí takovýto popis nového domova: „*Dům, ve kterém jsme v Krči bydleli, byla jednopatrová vilka, novostavba se suterénním bytem a mansardou, patřila Františkovi Rumlerovi (s rodinou redaktora J. Rumlera nemá nic společného), tajemníku ředitele Živnostenské banky a večernímu redaktoru Národních listů. Bylo to v Horní Krči u malé vodárny, která tam už není, v těch místech je teď sídliště Antala Staška.*“¹⁶

Ještě začátkem 20. let 20. století byla Krč obcí, která nespadala pod Prahu. Připojení k městu se dočkala až roku 1922. Začala výstavba rodinných domů a vilek, které měnily charakter dříve bahnem zalité oblasti. V blízkosti této oblasti se nacházel i dnes stále oblíbený rozsáhlý Krčský les. I díky němu byla tato část Prahy vnímána jako poklidná a oddychová.

Nevýhodou však byla její vzdálenost od centra a Živnostenské banky. Tou dobou nebyla síť hromadné dopravy zdaleka tak hustá jako dnes a spoje většinou končily daleko před samotným okrajem města. Havlíček tedy denně absolvoval, spolu s již zmíněným Františkem Rumlerem, dlouhé cesty z práce do jejich nového domova.

V roce 1929 se spisovatelova rodina rozhodne Krč opustit. Po smrti otce, se spolu s bratrem Josefem a jejich matkou přestěhovali do domu na nedalekém Spořilově. Tato část města byla lépe dostupná a kulturnějšího rázu než předchozí Krč. V tomto období se spisovatel již začíná seznamovat s literárním světem. Společníka při procházkách Prahou mu dělá literární kritik Karel Sezima.

Praha se tedy stala jeho domovem a místem vzniku nejzásadnějších Havlíčkových děl. S horami byl však natolik spjat, že ačkoliv postupem času navštěvoval Jilemnici a okolí podstatně méně než dříve, rozhodl se většinu svých prací zasvětit právě tomuto prostředí. Přesto v jeho tvorbě nacházíme několik prací, které se odehrávají v Praze. Kromě několika kapitol z již zmíněného *Neviditelného* pozorujeme Prahu rovněž v jeho románu *Ta třetí* či novele

¹⁵ HAVLÍČKOVÁ, Marie. *Jilemnice v díle Jaroslava Havlíčka*, in *Jaroslav Havlíček: Neklidné srdce*. Bor: Liberec, 2006, s. 83.

¹⁶ Tamtéž, s. 65.

Kamenný orchestr (1944). Dále do města zasazuje děje tzv. vzdoropohádek *Zlodějček* (1939) nebo *Past* (1940).

5 Havlíčkovy cesty na frontu

Spisovatel přišel na svět na konci 19. století. Patří tedy do generace, kterou zasáhly největší válečné konflikty, a právě i ty ovlivnily jeho životní cesty ve faktickém i přeneseném významu. Prožitky z těchto zásadních etap lidských dějin měly na Havlíčka a jeho vztah k rodnému kraji zásadní vliv – byl z těch, kteří si těmito událostmi museli projít právě v období svého dospívání. Vlivem toho pro mladého Jaroslava představoval domov jistoty, ke kterým se často upínal nejen mezi plněním vojenských povinností, ale i v pozdějším životě.¹⁷

Základním zdrojem pro mapování jeho cest v čase Velké války jsou jeho dopisy Marii Krausové. Mimo jiných zdrojů se nám i díky jejich kontaktu dochovalo cenné svědectví o epikově citlivém přístupu k psanému textu. Nejednou tak nacházíme barvitě líčení cizích krajín či vzpomínání na horské přírodní bohatství. Křehkost těchto řádků umocňují vylišované květiny, které některé dopisy doprovází jako pozdravy z daných lokalit.

Myšlenky sdělené v těchto dopisech jsou odlišné od těch, které psal své rodině domů. V těch je totiž vidět jistá snaha působit zlehčujícím, bezstarostným dojmem, aby o něj matka a otec neměli obavy. Toto většinou patrně předstírané veselí však nepostihuje válečnou atmosféru tak působivě jako právě předtím zmíněná korespondence s Marií.

1.5 1915

V roce 1915 má již po absolvování kurzu v Chrudimi, po kterém pokračoval ve studiu obchodních věd v Praze. Do války odešel nejprve jeho bratr Josef a několik dalších kamarádů z Jilemnice. Havlíček postupně zjišťoval, jak výrazně tento konflikt ovlivňuje životy všech a přál si aktivně se účastnit těchto událostí. Očekával, že bude začátkem roku 1915 povolán. K tomu však nedošlo, začal si tak připadat oproti ostatním méněcenný.

Léto toho roku pro něj bylo osamělejší než dříve, čas mu však krátí jeho budoucí manželka a kamarád Áda Vaněk, který se tou dobou doma dostával z válečného zranění. Nakonec je ve zmíněném roce skutečně odveden. Již začátkem prosince dobrovolně narukoval do Kadaně k pěšímu pluku č. 74. Tu opouští pouze na tři dny během Vánoc, kdy odjíždí do Jilemnice.

2.5 1916

Začátkem roku 1916 byl opět v Kadani. Odtud je poslán do bojů na východní frontě, kde si poprvé uvědomuje, jaké hrůzy válka přináší. Sám autor ve svém životopise vzpomíná na tyto

¹⁷ MLISOVÁ, Nella. *Člověk na rozhraní*. Gaudeamus: Hradec Králové, 2006, s. 39.

momenty: „*Brusilovská ofenzíva na jaře 1916 – den 18. června 1916 zůstane mi asi navždy v paměti – padla řada mých kamarádů vedle mě – ze setniny zbylo zdravých 27 mužů.*“¹⁸

Velmi brzy zjistí, že domov je pro něj to nejkrásnější místo na zemi a cizí dálky v jeho očích znamenají jen bolest a útrapy. Hlavním cílem se pro něj stalo dostat se co nejdříve do jilemnické sokolovny, kde se nacházela nemocnice Červeného kříže. Nakonec se domů skutečně dostává během léta v rámci čtyřtýdenní dovolené.

Poté přišel podzim ve znamení hladu a zimy, který tráví na ruské frontě. Během tohoto období je nasazen ve městech Cholm v Novgorodské oblasti nebo Volodymyr Volynskij na Ukrajině. Do nemocnice se opět dostává v listopadu, tentokrát v ruském městě Jaroslavl, ze kterého následně odjíždí do vytoužené Jilemnice.

Havlíček píše v dopise z října 1916 Marii, že není jediný, kdo strádá odloučením od vlasti a rodného města. Touhu po Jilemnici sdílel s již zmíněným přítelem Ádou, který se s válkou začal „potýkat“ o něco dříve než Jaroslav a stejně tak si přeje vrátit se co nejdříve zpět z boje domů: „*Je to tak, my vojáci představujeme si pod slovem Jilemnice ráj na zemi a je to pravda. Blaze tomu, kdo tam dojde – totiž na „urláb“ nebo do sokolovny.*“¹⁹

3.5 1917

Ve vzpomínkové próze *Máňa* můžeme vysledovat, že počátek roku 1917 Havlíček tráví v nemocnicích kvůli zranění palce, které si způsobil při řezání dřeva. Krátký čas leží v turnovské nemocnici. 3. února se již dostává do Jilemnice, kde je mu přiděleno lůžko v místní sokolovně. Zde má zůstat do konce dubna. Před vizitou, která by posoudila jeho zdravotní stav, však dostává horečku. Rekonvalescence je mu tedy prodloužena o další měsíc.

První červnové dny je už na cestách – nejprve jede do Josefova, kde místní komise potvrdila jeho vyléčení a dále pak míří vlakem do Žatce. Ačkoliv si přeje dostat další dovolenou, štábní lékař rozhodne, že k tomu není nejmenší důvod a žádost zamítne.

Dny v Žatci jsou pro něj nesnesitelně dlouhé. Začínající léto jeho mrzutost ještě umocňuje. Vzpomíná na teplé dny pod horami, ve kterých si mohl plně užívat svobody a nasávat energii z tohoto ročního období. Vojna mu takové podmínky ani zdaleka nenabízela, jeho dny jsou dlouhé a nudné: „*Z otevřených oken už nevaně krása, vidím jen fádni, pravidelný obraz města*

¹⁸ HAVLÍČEK, Jaroslav. *Vlčí kůže*. Hradec Králové: Kruh, 1967, s. 320.

¹⁹ HAVLÍČEK, Jaroslav. *Z dopisů Máňe*, in *Jaroslav Havlíček: Neklidné srdce*. Bor: Liberec, 2006, s. 20.

a po chvíli slyším ty odměřené, těžké zvuky hodin. Ležíme, hrajeme karty nebo zabijíme mouchy.
– Klec.-²⁰. 11. 7. 1917 Žatec opouští a přesouvá se do Kadaně.

Krátká návštěva Jilemnice přišla ještě v srpnu toho roku. Láskyplné chvíle zde ale nepatřily jeho budoucí manželce, nýbrž jejich společné přítelkyni Anně, se kterou se Havlíček sblížil na jaře 1917. Dovolenu tedy trávil v přítomnosti nové ženy. Tato známost trvala ještě několik měsíců, city k Marii jsou však silnější. To pochopí již v závěru této dovolené, kdy se s ní setká těsně před odjezdem z podhůří na vojnu.

Ze záznamu v dopise z 10. 9. 1917, adresovaném Marii, můžeme vysledovat jeho další kroky. V několika řádcích se zmiňuje o ofícerském kurzu v Jablonci, do kterého se má odebrat 24. září.²¹ Následujícího dne odesílá druhý, podstatně delší dopis, ve kterém nacházíme velice citlivý, melancholický popis podzimní přírody. Ten je zároveň prostoupen zádušným hloubáním nad samotou a monotónností vojenských dnů. I tentokrát hraje vzpomínání na rodný kraj nemalou roli: „*Stýská se mi po minulosti, po všem, co bylo, po radostech i úsměvech jara i po sněhy zbělalých cestičkách, bořících se pod nohama, po mezích, vyhrátých letním sluncem i po větrech, vanoucích přes bílá lada a studících a pálicích ruce i tváře – tam u nás.*“²² Svě úvahy zakončuje myšlenkou, idealizující toto stýskání: „*A proto, kdybych věřil a chápal Boha, prosil bych ho o stesk. Stesk není vždycky šedivý, naopak, bývá v něm i více barev nežli v Životě.*“²³

Pár měsíců před koncem tohoto roku se jeho pobyty několikrát změnil. Z již výše zmíněného Jablonce zamíří do další nemocnice, tentokrát liberecké - kvůli vředu. Zde se léčí do listopadu, během zotavování píše několik dopisů Marii.

Na dušičky toho roku odjíždí na pár dní do Jilemnice, kde navštěvuje Annu. V tomto setkání je nicméně již patrné jejich citové ochladnutí. Poté míří zpět do Kadaně. V té zůstává až do vánočních svátků, kdy dostává dovolenou a vrací se nakrátko do Jilemnice. Ze vzpomínek, zachycených v *Máně*, je patrné, že se spisovatel během této doby opět sblížil s Marií. Na vojnu se musí zanedlouho vrátit, na přelomu let 1917 a 1918 byl opět již v Kadani.

²⁰ HAVLÍČEK, Jaroslav. *Z dopisů Máně*, in *Jaroslav Havlíček: Neklidné srdce*. Bor: Liberec, 2006, s. 23.

²¹ Tamtéž, s. 28.

²² Tamtéž, s. 30.

²³ Tamtéž, s. 31.

4.5 1918

Další dvoutýdenní dovolenou Havlíček dostal na začátku února 1918. Tentokrát pobyt v horách proběhl bez větších vzruchů, na jeho samém konci se však konal bál na počest těch, kteří měli opět vyrazit na cestu do dalekých, válkou mučených krajů. Mezi mladíky, kteří mířili přímo do pole, byl kromě Jaroslava ještě jeho starší bratr a již zmíněný společný kamarád Áda Vaněk.

Ačkoliv tato oslava na rozloučenou proběhla v lehce pompézním duchu, po týdnu byli již všichni zpět díky studijní dovolené. Ta jim umožnila zůstat v Jilemnici až na dobu tří měsíců. Jejich pobyt zde začal 24. února.

Během této návštěvy jako kdyby zapomněl na válečné strádání. Opět tomu dopomohlo především další hlubší sbližování s Marií. Jiným možným důvodem byly organizované výlety do okolí Jilemnice, které toho jara probíhaly a kterých se účastnil spolu s dalšími blízkými přáteli z města.

Tato dovolená mu přinesla potřebný odpočinek, o to těžší však byl odjezd zpět na vojnu: „*Poslední tiché sliby. Poslední polibky. Kytička konvalinek se octla v mé ruce a voněla nekonečným smutkem. Druhý den jsem se rozvzlykal, když jsem opouštěl městečko s ruksakem na zádech a v ubohých vojenských hadříkách. Konečně mne opustila odvaha.*“²⁴ Jako upomínka na uplynulé šťastné dny si Jaroslav odváží Mariinu růžovou stuhu, která je mu alespoň malou útěchou ve válkou zmítaných dalekých krajích.

Následně vedly Havlíčkovy kroky do již dobře známé Kadaně, odkud píše Marii první dopis 15. května 1918. Po počátečním smutku z odjezdu se alespoň těší z bytu, který mu byl přidělen a díky kterému si mohl denně alespoň v drobné dávce připomínat civilní život. I přesto na sobě ale pozoruje, jak ho vojna připravuje o sebeúctu a vlivem stále přicházejících rozkazů a křiku ochabuje i snaha samostatně myslet. K této rezignaci přispívá také nejistá budoucnost. Je mu pouze známo, že v příštích měsících se odebere do oblasti u řeky Piavy, kde se zapojí do bojů.

Tuto výpravu předchází pozastavení na Mostecku, konkrétně v dnes již neexistujících Kopistech. Přesun sem byl náhlý a rychlý, se svým plukem zasahoval při hornické stávce. V krátkém dopise z 21. 5. o těchto událostech stručně informuje Marii.²⁵ Při

²⁴ HAVLÍČEK, Jaroslav. *Máňa*. Hradec Králové: Kruh, 1981, s. 94.

²⁵ HAVLÍČEK, Jaroslav. *Z dopisů Máňě*, in *Jaroslav Havlíček: Neklidné srdce*. Bor: Liberec, 2006, s. 36.

podmínkách, které zde panují, mu začne chybět i předchozí Kadaň, doufá tedy v brzký návrat. Toho se dočká začátkem června, nezůstane zde však dlouho, protože je poslán do bojů v Itálii.

Na konci léta přijíždí do Čech, konkrétně do josefovské nemocnice, kde se zotavuje celý další měsíc. Tu však několikrát opouští, aby mohl alespoň navštívit rodné město. Po uplynutí této doby je přeřazen do jilemnické sokolovny, kde se pro něj uvolnilo místo. Tam zůstává až do konce války.

Všudypřítomnou radost z konce bojů a přicházející svobody přerušila epidemie španělské chřipky, která postihla i Jilemnicki, včetně Havlíčka. Po vyléčení se mezi jeho přáteli šířila vlastenecká nálada, spojená s teprve nedávným 28. říjnem 1918.

Naposled tedy opustili město, odhodláni bránit nově vznikající stát. Jejich výprava však brzy skončila: *„Odjeli jsme ráno - - ale události byly groteskní. – a to snad bylo z větší části příštím důvodem náhlých změn. Jeli jsme takřka do boje, na měsíce, na dlouho – a vrátili jsme se za tři dny se studijními dovolenkami v rukou. Vysmáli se našemu nadšení, doporučili studovat a pracovat. A tak jsme byli doma i se svými buchtami jako hloupí Honzové.“*²⁶ Konec roku 1918 tak tráví v Jilemnicki.

5.5 1919

V polovině února následujícího roku odjíždí do Prahy, kde nastupuje na své místo v Živnobance. Zde se cítí osaměle. Má začít nový život jako úředník, jeho nespokojenost zde však narůstá. Jeho osamění a smutek vyvrcholí odjezdem do bojů o Slovensko: *„Začal jsem snít komické sny o hrdinné smrti na bojišti. Nějaké takové donkichotské, kde hrdina nastaví v boji prsa kulím, aby to vypadalo zcela přirozeně. Hodilo se to. Maďaři vtrhli na Slovensko. Vůbec jsem nechápal třídní podstatu konfliktu. Postaral jsem se, abych byl povolán na vojnu. Netajil jsem se se svými úmysly přátelům. O mém smutku vědělo celé mé okolí. Cítil jsem lítost se sebou v sobě i okolo sebe.“*²⁷ Stejně jako před rokem do Kadaně vyráží Havlíček i tentokrát s Mariinou růžovou stuhou do Boleslavi a poté již na Slovensko.

Po čtyřech měsících zde se vrací do Jilemnice. Ačkoliv se domů těší a zpět do bojů se již nevrátí, působení zde vnímá v podstatně lepším světle, než jaké byly jeho zkušenosti v předchozích konfliktech: *„Vojna nás ozdravila, potěšila. Smutné bylo polozapomenuto. Psali*

²⁶ HAVLÍČEK, Jaroslav. *Máňa*. Hradec Králové: Kruh, 1981, s. 102.

²⁷ Tamtéž, s. 107.

jsme si poněkud, ovšem Máňa málokdy, já denně. Ale více přece nebylo možno žádat. Bylo všechno na té vojně, smíchu i romantiky a stopy malé slávy. Nu dobrá, bylo to zdravé.“²⁸

²⁸ HAVLÍČEK, Jaroslav. *Máňa*. Hradec Králové: Kruh, 1981, s. 109.

6 Mapování Krkonoš v dílech

Role domova ve spisovatelově životě již byla nastíněna. Bezpochyby můžeme konstatovat, že ačkoliv jeho životní cesty vedly různými směry, slovo domov měl vždy spojené právě s Jilemnicí a okolními oblastmi.

Severní stranu města obklopují krkonošské vrcholky, které spolu s řadou dalších kopců navozují pocit bezpečného, osobitého mikroprostoru. Vykročení za tyto monumentální hranice představuje cestu do jiných, neznámých krajů světů, nemůže tedy proběhnout nevědomě a zbaběle.²⁹ Havlíčkovu citlivou povahu tyto reálie silně ovlivňovaly, důkazem toho jsou díla, která po sobě zanechal. V nich vidíme neustále se opakující cesty zpět do tohoto svébytného mikroprostoru.

Na stránkách svých knih se nejednou zmiňuje o okolních oblastech, které doprovází barvitý popis místní přírody. Tato práce se dále pokusí zmapovat cesty po Jilemnicku, ke kterým se navracel ve svém literárním světě.

1.6 Petrolejové lampy

Pravděpodobně nejznámější práce Jaroslava Havlíčka měla být úvodním románem z cyklu, který se odehrává v maloměstském prostředí. Svého prvního vydání se *Petrolejové lampy* dočkaly roku 1935 v nakladatelství Sfinx. Nakladatelovi se však nelíbila Havlíčkova verze názvu, proto kniha vyšla nejprve za spisovatelova nesouhlasu jako *Vyprahlé touhy*. V pořadí druhým dílem měl být román *Vlčí kůže*, který zůstal pouhým torzem. Třetí (z celkových čtyř plánovaných) nesl název *Vylomené dveře*, jedinou psanou upomínkou k němu jsou však jen autorovy poznámky. Z těch se dovídáme, že děj začínal v únoru 1938 a měl do jisté míry pracovat s tématem obsazení podkrkonošské oblasti Němci.

Ústřední postavou všech zmíněných byla zamýšlena Štěpka Kiliánová, jejíž životní příběh nám je představen v *Petrolejových lampách* od raného dětství po dospělost. Od začátku je patrná její odlišnost od vrstevníků a svým chováním mnohdy šokuje maloměstskou společnost. Havlíček nám dává možnost sledovat její životní cestu, kterou zasadil do jemu velice dobře známého prostoru, ze kterého čerpal inspiraci po celou dobu své tvorby.

²⁹ MLISOVÁ, Nella. *Člověk na rozhraní*. Gaudeamus: Hradec Králové, 2005, s. 32.

1.1.1 Mříčná

Necelé 4 kilometry od města leží obec, do které se postavy Havlíčkových próz dostávaly nejčastěji přes území Dlabolovska, které bude zmíněno později. Mříčná byla a stále je malou, malebnou vesničkou pod horami, která se nejednou objevuje ve spisovatelově tvorbě.

V *Petrolejových lampách* nacházíme v souvislosti s Mříčnou postavu Pavlíka, který zde působil jako učitel a který byl jedním z mála ctitelů, kteří se ucházeli o Štěpánku Kiliánovou. Pro něj Havlíček nacházel předlohu ve vlastním otci. Ten právě tak jako Pavlík zprvu dělal učitele v této vesnici ještě předtím, než byl přeložen do Jilemnické školy. Takovýto osud čekal právě i románovou postavu.³⁰

Štěpánka, ačkoliv touží po muži, vesnickým učitelem značně opovrhuje a jeho podřadnost vidí (mimo jiné) právě v místě jeho působení. Stejně tak na celou vesnici a vše s ní spojené je zde nahlíženo jako na něco méněcenného.

To pozorujeme zároveň v souvislosti s cestou do Mříčné za kartářkou Hanouskovou. V příběhu se k ní Štěpánka vydala 1. září 1890, v den svých dvacátých narozenin. Sama se tuto výpravu snaží utajit především před rodinou, která si je (stejně jako Štěpka) vědoma svého postavení. Tento rozdíl vnímá zároveň také sama kartářka, to dokládá moment v závěru jejich shledání: „Rozumím, rozumím, žádné zdržování před domem, není zapotřebí, aby někdo nepovoláný šel okolo a slečinku se mnou spatřil!“³¹

Ačkoliv v této oblasti, podobně jako tomu je u jiných jí podobných v Podkrkonoší, probíhalo osídlení velice pomalu, ve zmíněném období byla podstatně vyspělejší, než Havlíček uvádí. Rok 1890 se pro ni stal dokonce památným, neboť zde žilo nejvíce obyvatel za celou její historii a na úrovni byl rovněž kulturní či sportovní život.³²

K zasazení této scény do Mříčné mohla Havlíčka inspirovat manželka Marie. Její strýc zde působil jako farář. V dětství tak často navštěvovali tuto nedalekou vesnici se svou rodinou. Uvádí však, že si není vědoma působení žádné kartářky, která by se v dané oblasti nacházela.³³ Postavy báby Hanouskové je tak pravděpodobně pouze dílem Havlíčkovy fantazie.

³⁰ HAVLÍČKOVÁ, Marie. *Jilemnice v díle Jaroslava Havlíčka*, in *Jaroslav Havlíček: Neklidné srdce*. Bor: Liberec, 2006, s. 73.

³¹ HAVLÍČEK, Jaroslav. *Petrolejové lampy*. Praha: Československý spisovatel, 1973, s. 91.

³² *Historie* - Oficiální stránky obce Mříčná. Obec Mříčná - Oficiální stránky obce Mříčná [online]. Copyright © 2022. Dostupné z: <https://www.mricna.cz/obec/historie/>

³³ HAVLÍČKOVÁ, Marie. *Jilemnice v díle Jaroslava Havlíčka*, in *Jaroslav Havlíček: Neklidné srdce*. Bor: Liberec, 2006, s. 73.

Prostor, kterým by mohla být Mříčná, se ve spisovatelových prózách objevuje hned několikrát. Jedná se především o kratší prózy z počátků jeho tvorby, jako je např. povídka *Čert na zdi* ze sbírky *Zánik městečka Olšiny*. Ve stejnojmenné novele z tohoto souboru rovněž nacházíme vesnici Střecí, která rovněž představuje Mříčnou.

1.2.1 Kozinec

Nad Jilemnicí se vypíná nejvyšší vrch v okolí se svými 610 metry. Pro město byl mimo jiné významný také díky nález ložiska mědi, která se zde těžila od poloviny 19. století. Práce probíhaly ještě během Velké války, výdělek však nebyl dostatečný, a proto zde veškerá činnost tohoto charakteru ve 20. století utichla.

Jedna ze spisovatelem často zmiňovaných oblastí se nachází hned pod jižním svahem Kozince. Jedná se o kapli sv. Isidora, patrona zemědělců. Tato sakrální stavba v barokním slohu je nenápadným, přesto však oblíbeným bodem místních již od počátku 18. století. V minulosti sehrála důležitou roli také pro zdejší pivovar, do kterého byla z pramene pod kaplí sváděna voda.³⁴

V knize Havlíček uvádí kapli jako místo, které vyhledávaly zejména mladé páry, pokud chtěly uniknout z drobnohledu maloměsta. Tak tomu bezpochyby bylo i ve spisovatelově mládí, ve kterém nacházel inspiraci. Soukromí narušovaly jedině poutní mše, které se zde toho času ještě sloužily. Během nich byla kaple otevřena pro veřejnost.³⁵

U vrcholu kopce se nachází hotel Vyhlídka. Název nese oprávněně, rozhled odsud sahá až k horským hřebenům nebo z druhé strany na jiné okolní vrchy jako jsou Kumburk nebo Zvičina. Podnik nechal vystavět hrabě Harrach, v příběhu *Petrolejových lamp* zde však fungovala pouze restaurace, hotel byl přistavěn později.

V knize se k tomuto místu dostáváme mezi léty 1891 – 1898. Toho času probíhaly organizované výlety do okolí, kterých se účastnila také Štěpánka Kiliánová. Kozinecká Vyhlídka měla, oproti jiným místům, na které chodili, jednu výhodu: „*Největší atrakcí Kozince byl ovšem kuželník. V kuželniku se koulelo pilně i v neděli dopoledne, cožpak teprve odpoledne!*“

³⁴ *kaplička sv. Isidora* - Památkový Katalog. Památkový Katalog [online]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/kaplicka-sv-isidora-15063517>

³⁵ HAVLÍČKOVÁ, Marie. *Jilemnice v díle Jaroslava Havlíčka*, in *Jaroslav Havlíček: Neklidné srdce*. Bor: Liberec, 2006, s. 74.

*Také mladé dámy se tomu naučily. Někdy to tam nahoře rachotilo a bouchalo jako o největší bouřce. Večer se mládež sešla v restauraci a tančila.*³⁶.

Předlohou pro tyto scény spisovatelovi posloužily výlety, kterých se sám účastnil v roce 1918 se svými přáteli. Onu restauraci s kuželníkem často navštěvovali při svých nedělních výletech.³⁷ Při nich panovala obdobná uvolněná atmosféra jako v knize. Měl toto místo spojeno především se zábavou a poznáváním nových lidí. Právě to vykreslil i v této části románu, kam zařadil postavu Antonína Gromana, který byl Štěpčinou první známostí.

Kozinec a jeho okolí hráli v Havlíčkově tvorbě i životě nemalou roli. Kromě *Petrolejových lamp* nacházíme zmínky o něm ještě např. v povídce *Rukavička* z roku 1927 v souvislosti se zmíněnými výlety. Popis výhledu z jeho vrcholu Havlíček zařadil také do románu *Vlčí kůže*, druhého díla z maloměstské trilogie, vydaného v roce 1939.

1.3.1 Kotel

Pro západní Krkonoše je právě Kotel daleko podstatnějším symbolem hor než např. Sněžka. Ta je podstatně vyšší a ve všeobecném povědomí je právě ona tím, co představuje Krkonoše. Obyvatelům Jilemnicka je ale poměrně vzdálena, neboť zabírá právě východní stranu hor. Pro místní tak Kotel (dříve Kokrháč) se svými 1435 m. n. m. zcela vyniká.

Kotelní jámy pod jižním svahem hory jsou jedním z nejzajímavějších míst v celých Krkonoších. Daná lokalita je zcela jedinečná z hlediska přírodního bohatství. Nejcennějším úkazem je pravděpodobně jediné ledovcové jezírko na české straně hor. Díky vhodným podmínkám zde také roste několik endemických druhů rostlin. V zimních měsících bývá tato oblast uzavřena kvůli lavinovému nebezpečí.³⁸

Jakou krásu a zároveň nebezpečí tato oblast skrývá, si Havlíček dobře uvědomoval. Bohaté vlastní zkušenosti z horských túr, které absolvoval, mu v textu umožňovaly barvitě popsat scenérie, rozkládající se pod tímto vrchem. Několik pasáží v ději *Petrolejových lamp* tak nese informace, dokreslující ráz krajiny: „*A již se vlak žene pod samým Kozincem. Lokálka poslušně zastavuje na všech svých pěti nádražích, leká stařečky a babky ze zapadlých horských vsí, blíží*

³⁶ HAVLÍČEK, Jaroslav. *Petrolejové lampy*. 6. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1973, s. 101.

³⁷ HAVLÍČKOVÁ, Marie. *Jilemnice v díle Jaroslava Havlíčka*, in *Jaroslav Havlíček: Neklidné srdce*. Bor: Liberec, 2006, s. 75.

³⁸ ŠTURSA, Jan. *Sedm divů Krkonoš*. Vrchlabí: Správa KRNAP, 2017, s. 32 – 37.

*se pomalu, ale bezpečně k rozsochatému, holému Kokrháči s jeho propastmi, s jeho kleči a modrými květy hořce.*³⁹

Havlíčková fascinace Kotlem je jednoznačná. Nejsilnější scéna celé knihy je tak spojena právě s tímto místem. O procesu jejího zrodu se zmiňuje Marie Havlíčková ve svých vzpomínkách: *„Vím, jak vzrušovala autora, když ji popisoval, cesta, kterou jsme spolu tolikrát šli, kolem všech těch známých, přes všechny ty vesničky, podél Jizery, až tam nahoru mezi kleče, pod vrchol Kozince.*“⁴⁰

Havlíček zde zmiňuje rovněž Skelné hutě. Tento název označuje osadu ve Vítkovicích, vzdálenou asi 15 km od Jilemnice. Tamní hospoda se stává záchytným bodem ve Štěpčíně pátrání po Pavlu Malinovi. Svým umístěním těsně pod svahem hory představuje hranici mezi civilizovaným prostorem a divokou krajinou krkonošských vrcholů.

Popis trasy, na kterou se Štěpánka vydává v této dramatické scéně, je mimořádně přesný. Spisovatel zmiňuje např. telefonní dráty či turistické stezky, podle kterých se protagonistka orientuje cestou k hřebeni. Zároveň také věnuje značnou pozornost popisu přírody, která dokáže být působivá i v takovéto vyhrocené situaci: *„Štěpka se rychlým pochodem zadýchala, srdce jí prudce bilo, pot se z ní jen lil. Přesto nedovedla zůstat lhostejná ke vši té nádheře kolem sebe. Ojedinělé stromy, pokřivené vichřicemi, vrhaly na trávu magické stíny, kamkoli pohlédla, ležely ve skupinách balvany jako zkamenělá stáda, obloha se zdála neuvěřitelně blízká a voněla vesmírem.*“⁴¹.

Spisovatelův vztah k danému místu je tedy zcela patrný, v *Petrolejových lampách* má Kotel své nezastupitelné místo. Dále tuto oblast zmiňuje např. ve vzpomínkové knize *Máňa*, která bude rozebrána později. Nejčastěji se objevuje v souvislosti s výlety nebo jako prvek, dokreslující popisy horské scenérie.

³⁹ HAVLÍČEK, Jaroslav. *Petrolejové lampy*. Praha: Československý spisovatel, 1973, s. 133.

⁴⁰ HAVLÍČKOVÁ, Marie. *Jilemnice v díle Jaroslava Havlíčka*, in *Jaroslav Havlíček: Neklidné srdce*. Bor: Liberec, 2006, s. 78.

⁴¹ HAVLÍČEK, Jaroslav. *Petrolejové lampy*. Praha: Československý spisovatel, 1973, s. 284.

2.6 Synáček

Příběhem *Synáčka* se Havlíček začal zabývat již roku 1932. Na této dřívější verzi se projevil autorův nedostatek zkušeností a mnohé v něm tak zůstalo v pouhém náznaku.⁴² Další verze novely byla uveřejněna v roce 1942. Pozdější přepracování vyšlo již v období po vydání svých nejúspěšnějších románů, jakými jsou kromě zmíněných *Petrolejových lamp* např. *Neviditelný* (1937) nebo *Ta třetí* (1939). V těchto letech píše převážně kratší povídkové texty, *Synáček* je tak nejrozsáhlejší prací z tohoto období spisovatelovy tvorby. Usilovně však pracoval na dalších dílech z maloměstského cyklu.

Podkrkonošim se zabývá i tato novela a odkazy k *Petrolejovým lampám* jsou zde rovněž patrné. V nich pozorujeme postavu Toníka Skály (přezdívaného Synáček), který je Štěpánčiným společníkem. Právě on se stal hlavním hrdinou knihy *Synáček*. Jeho životní příběh, zasazený do podhorské oblasti, je zde, podobně jako ve zmíněném románu, sledován od dětství až po stáří. V knize jsou zmíněny jím organizované výlety po okolí, stejně jako v *Petrolejových lampách*.

Ačkoliv je děj zasazen do spisovatelovy oblíbené Podkrkonošské oblasti, není jí zde věnováno tolik prostoru jako v předchozích dílech. Přesto však nacházíme cesty, které jsou pro životy hlavních postav zásadní. Objevují se zejména v souvislosti s nemocí Synáčkovy manželky Markétky. Ta trpí tuberkulózou, která ji několikrát donutí odejít na léčení do horských sanatorií ve Švýcarsku či v Tatrách, kde se snaží svou nemoc porazit.

2.1.1 Benecko

Benecko je obec, nacházející se západně od vrchu Žalého v nadmořské výšce kolem 900 m. n. m. Její části tvoří okolní vesnice, jakými jsou např. Mrklov, Rychlov či Dolní a Horní Štěpanice. Od Jilemnice je vzdáleno 12 km. Benecko bylo a stále je hojně vyhledávané turisty díky přírodě, která jej obklopuje.

Díky vysoké poloze se obci přezdívá „vzdušné lázně Krkonoš“, neboť se téměř neustále nachází nad úrovní smogového mraku. Již v minulosti sem řada návštěvníků přijížděla léčit své nemoci a za odpočinkem. Léčba Markétčiny tuberkulózy tak nemohla být situována jinam než do tohoto poklidného horského prostředí.

⁴² NEJEDLÁ, Jaromíra. *Jaroslav Havlíček (1896 – 1943)*. In: HAVLÍČEK, Jaroslav: *Synáček*. Praha: Československý spisovatel, 1981. s. 8.

Synáček v novele nechá v této lokalitě postavit hotel, kde bude jeden pokoj rezervován pro jeho nemocnou ženu. Přístupnost k němu byla v té době značně obtížná, neboť sníh se v těchto horských partiích drží daleko déle než v nedaleké Jilemnici. V knize nacházíme takovýto popis cesty v zimních měsících: „*Koupil si proto zcela nový, silný vůz – již třetí – pneumatiky ozbrojil řetězy, na skříňku pro zavazadla připevnil lopatu a krumpáč. Za veliké vánice, která zatarasila silnici, dřív než pluh projel svou dráhu, Synáček statečně bojoval s nepohodou, vždy znovu a znovu zabíral, postupoval se svým vozem po metrech, decimetrech, a když to nešlo, vstával, odpínal lopatu, vyhazoval sníh, až se mu košile na zádech lepila potem.*“⁴³

Stejně jako většina míst v autorově díle má svůj základ v reálném životě, je tomu tak i v případě horského hotelu. Marie Havlíčková ve svých vzpomínkách uvádí, že se jedná o hotel Zlatá vyhlídka, který je v provozu dodnes. Zmiňuje zde také předlohy Synáčka a Markétky, kteří právě toto místo často navštěvovali a měli zde celoročně rezervovaný pokoj.⁴⁴

Na výlety se postavy vydávají především automobilem. To je hlavní rozdíl oproti předchozím knihám, kde je pozornost věnována především pěším cestám. V tomto případě je Synáček jakýmsi „rozvozníkem“, který vybírá trasu dle pasažérů: „*Došlo to tak daleko, že lidé se dávali na statku nebo v cihelně ptát, kdy že Synáčkovi pojedou do krajského města, do Lhoty nebo do hor? Synáček nikdy neodmítl, spíš ještě sám přizpůsoboval své výlety cizím požadavkům. Jemu to koneckonců bylo jedno, kam se pojedou, a Markétka měla společnost na cestě náravně ráda.*“⁴⁵

Oblast Benecka se v díle Jaroslava Havlíčka objevuje poměrně málo. Do tohoto prostředí je zasazena povídka ze sbírky *Prodavač času* (1968). Byla napsána v roce 1933 a nese název *Apríl*. Je to jedna z povídek, kde hlavního hrdinu představuje úředník Jan Kalvach. V tomto případě Havlíček zachycuje jeho dovolenou na Benecku. Této obci je dále věnován prostor v později rozebrané *Máňě*, kde spisovatel zmiňuje také hotel Zlatá vyhlídka.

3.6 Máňa

Máňa vznikla v době, kdy se Havlíček věnoval především psaní poezie, v roce 1925. Tato vzpomínková próza byla jeho první rozsáhlejší prací, spisovatel však nezamýšlel text zveřejnit a svého vydání se tak dočkal až v roce 1981 (nakladatelství Kruh). Stále byla ovlivněna poezií,

⁴³ HAVLÍČEK, Jaroslav. *Synáček*. Praha: Československý spisovatel, 1981. s. 124.

⁴⁴ HAVLÍČKOVÁ, Marie. *Jilemnice v díle Jaroslava Havlíčka*, in *Jaroslav Havlíček: Neklidné srdce*. Bor: Liberec, 2006, s. 103.

⁴⁵ HAVLÍČEK, Jaroslav. *Synáček*. Praha: Československý spisovatel, 1981. s. 135.

podle F. Rumlera vytvořil Havlíček z této knihy epickou, prozaickou variantu své lyrické básně *Už jen ty jsi mi zbyla*. Její verše jsou zároveň uvedeny v závěru knihy.⁴⁶

Příběh začíná roku 1913, tedy ve zcela zásadním roce autorova života. Tehdy se seznámil se ženou, která dala podnět k sepsání této vzpomínky a po které kniha nese název. Havlíček zde popisuje své dospívání, kde jsou vedle dynamického vztahu s Marií zaznamenány také jeho válečné zkušenosti a studentská léta. Právě tento text je důležitým zdrojem při rozklíčování spisovatelova vztahu k horskému prostředí. To pro něj představuje útěchu, bezpečí i odpočinek.

3.1.1 Dlabolovsko

Dlabolovsko, tak je pojmenována oblast vzdálená asi 2,5 km západně od Jilemnice. Zahrnuje pole a les, zabírající část jihozápadního svahu vrchu Kozince. V okolí Dlabolovska nalezneme také vesnice Mříčnou, Peřimov či Hrabačov.

S tímto místem má Havlíček spojeny především právě blažené chvíle jejich vztahu. Již dříve zde byly nastíněny některé momenty, ve kterých však láska milenců nedosahovala zdaleka takového vrcholu. Nalézáme je zejména v mezidobí od jejich seznámení (1913) až po svatbu (1921), ve kterém oba procházeli procesem dospívání. Následkem toho jsou v tomto úseku patrné chvíle, které stejně tak jako rychlé vzplanutí citů dokázaly přinést rovněž jejich úpadek.

Pro jejich generaci bylo takovéto období ještě složitější v důsledku války. Vztah, po kterém Havlíček toužil, mu tak často nepřinášel jistoty, které pro něj v této životní etapě, poznamenané dobovými konflikty, byly nutností. Přirozeně je pak nalézal ve vzpomínkách na domov, v tomto případě pak na dny v Dlabolovsku, během nichž prožíval první velkou lásku.

V knize je lokalita uvedena poprvé v záznamu z května 1915. Jedná se o dobu, ve které je Havlíčkův vztah s Marií na počátku, jejich lásky v rozkvětu. Proto má danou oblast spojenou právě s ní a jejich nočními vycházkami. Vzpomíná na schůzky u kostela sv. Vavřince, který se nacházel i v té době téměř na kraji Jilemnice, nedaleko od cesty do Mříčné.

Dlabolovsko je lokalitou, která nabízí mnoho výhledů do okolí. Je odsud vidět až k horám, které ohraničují právě to bezpečné území domova, jaké dokázalo v Havlíčkovi nejednou probudit básníka. Tento fakt dokazuje řada popisů krajiny, které v *Máně* nacházíme: „*Naše hory, ztemnělé a mohutné, uzavíraly panorámu. A kolem všude, kolem všude ta země domova, lákavá poli a lukami prorvanými úvozy, zamžená všude výše k obkreslujícím lesům, svítící*

⁴⁶ RUMLER, Josef. *Epik Jaroslav Havlíček*. Praha: Československý spisovatel, 1973, s. 60.

*prvními světélky vesničky Mříčné v údolí s kostelíkem s červenou bání uprostřed hřbitova, rokliny, cesty, Strážník s čepičkou lesa a dále, dále k Jičímu Kumburk – Bradlec – Tábor.*⁴⁷

Jeho důvěru v dané místo dokazuje scéna z doby po jejich zasnoubení, kdy se zdálo, že jsou všechny špatné dny vztahu pryč. Pochybnost přichází ve chvíli, kdy do Jilemnice přijede Mariin bratranec s kamarádem a společně vyrazí na výlet do divoké horské krajiny.

Havlíčkův vztah s Mariinými bratřenci byl již nastíněn v kapitole věnující se spisovateli pobytu v Praze. Ačkoliv se pohybují po autorově milovaném, známém prostředí, cítí smutek, který je zaviněn snoubenčím chladným chováním. Ten zanedlouho opadne právě díky procházce do Dlabolovska.⁴⁸

Zdálo se, že po zasnoubení našel potřebnou jistotu i v lásce, vlivem různých okolností o ní však přichází. Opět se tedy obrací k místu, které mu v podobných chvílích bylo oporou. Provázanost s Dlabolovskem je zde patrná. Vyznat se ze svých citů jinde pro něj bylo daleko složitější, neboť právě tady vnímal bezpečí nejsilněji. Proto bylo nutné se pro jejich usmíření vydat právě sem.

V této části Jilemnicka je nutno zmínit také Macháčkův kříž, nacházející se nad areálem dnešní Masarykovy městské nemocnice. I sem se uchýlovali ve svých nočních procházkách zejména kvůli dobrému výhledu na Žalý či Zlatou vyhlídku na Benecku.

Tato lokalita má své místo i v další Havlíčkově tvorbě. Nacházíme ji v *Petrolejových lampách*, kterým byla věnována pozornost v předešlé části práce. Zmínky o Dlabolovsku se vyskytují také v románu *Vlčí kůže*.

3.2.1 Branná

Pod tímto názvem můžeme hledat hned dvě možné lokality, do kterých se Havlíček v knize mohl vydat. První z nich je necelých pět a půl kilometrů vzdálená Horní Branná. Na tu směrem k severovýchodu navazuje druhý možný cíl, kterým je Dolní Branná. Ta se nachází asi deset kilometrů od Jilemnice. K první zmíněné jsou od roku 1975 připojeny ještě Valteřice, které obklopují její druhý konec.

Havlíček touto vesnicí v Máně myslí pravděpodobně první ze zmíněných, Horní Brannou. Dokládá to zmínka Marie Havlíčkové v poznámkách k literární mapě Jilemnice. V části,

⁴⁷ HAVLÍČEK, Jaroslav. *Mána*. Hradec Králové: Kruh, 1981, s. 40.

⁴⁸ Tamtéž, s. 153 – 155.

věnující se novele *Komtesa Camilla* (1941), píše o „*Branné se zámek a hraběcí hrobkou*“⁴⁹. Obec označuje pouze jako „Brannou“. Na základě zmíněných pamětihodností, které zde stojí dodnes, však můžeme odvodit, že se pravděpodobně jedná o Horní Brannou.

V rozhlasovém pořadu *Zvony mého kraje* Havlíček moderoval v roce 1941 díly o Studenci, Jilemnici a také právě Horní Branné. V jeho projevu, uloženém v rozhlasovém archivu, nalézáme takovýto popis zmíněné vesnice: „*Od lesa Brabence silnička vroubená jeřáby a rozviklanými milníky stoupá a klesá, stoupá a klesá, v příkopech tají zbytky sněhu a rozkvétají první nesmělé podběly. Časné jaro je chmurně vážné jako ta šedivá mračna, plující nad Žalým, jako ta oprýskaná zeď zámeckého parku, k níž se blížíme, jako ta gotická hrobka hrabat z Harrachů, již vidíme mřížovým vrat a jako ty údery zvonů, které nás vítají z věže kostela, ukrytého v stromoví. Horní Branná.*“⁵⁰

V knize se zmiňuje o této vesnici hned dvakrát. Pokaždé je to ve spojitosti s výlety do místní hospody, které proběhly v únoru roku 1918. Ačkoliv se od sebe oba liší zejména atmosférou, která mezi zúčastněnými panuje, v závěru každého z nich dochází spisovatel k jistému důležitému uvědomění.

V tomto období Havlíčkova života jsou jeho city zmatené. Přes stále trvajícím vztah s Annou se v něm probudí dříve ztracená láska k Marii. Tento kontext ovlivnil obě cesty i náladu, která mezi zúčastněnými panovala.

První z výletů, který se konal počátkem února, se nejprve zdál být katastrofou. Jeho význam si Havlíček uvědomil až den poté. V tomto případě bylo zlomové nalezení směru, kterým by rád dále směřoval: „*Tento den mi ukázal cestu, po které se nesmí brát, postrašil mne nicotou, po níž mé mládí netoužilo, a ukázal mi, že to, co bych mohl v těchto chvílích ztratit, mohl bych ztratit navždy.*“⁵¹

Toto zjištění ovlivnilo právě i druhý z výletů, na který již Anna nezúčastnila. Vlivem všech zmíněných okolností má možnost pochopit, že dospěl: „*A moje mládí, náhle opuštěné, klukovské a nestálé, volné a veselé, stálo tam kdesi za minulou zimou, opuštěné v podzimku dušičkového času, s čepicí pepita na hlavě, s rukama v kapsách ve vzpurném postoji, samo se*

⁴⁹ HAVLÍČKOVÁ, Marie. *Jilemnice v díle Jaroslava Havlíčka*, in *Jaroslav Havlíček: Neklidné srdce*. Bor: Liberec, 2006, s. 94.

⁵⁰ Studenecký zpravodaj: *Jaroslav Havlíček: Zvony mého kraje* (23. 3. 1941) [=Z rozhlasového archivu 1]. Studenec: OÚ Studenec, 2022, s. 16.

⁵¹ HAVLÍČEK, Jaroslav. *Máňa*. Hradec Králové: Kruh, 1981, s. 76.

*svou Chrudimí, se svým Jičínem, maturitou, Prahou a vojnou a mezi mnou a jím byla propast, která se nepřechází.*⁵²

Ne náhodou zmiňuje města, kterými doposud za svůj život prošel. V každém z nich cítil bezstarostnost, ale zároveň také ohrožení. Nikdy mu nepřirostla k srdci právě jako rodný kraj. Tím není myšlena pouze rodná Jilemnice, Havlíčkově chápání bezpečného prostoru zabírá rozsáhlou část Podkrkonoší, do kterého spadá právě i Branná, která pro Havlíčka měla větší význam, než by se zpočátku mohlo zdát.

Ve spisovatelově díle se zmínky o Horní Branná objevují v malém počtu. Marie Havlíčková na ni v souvislosti s literární mapou upozorňuje kromě již zmíněné novely *Komtesa Camilla* ještě také v povídce *Almužna* (1928) ze sbírky *Zázrak flamendrů*.

3.3.1 Hory

Jilemnice znamenala pro horský turismus důležitý bod. Velikou zásluhu na tom měl již zmíněný Jan Buchar, který se zasloužil o budování turistických cest na tomto území. První trasa začínala právě v Jilemnici a po této významné osobnosti nese název Bucharova cesta.⁵³ Dopomohl tak řadě lidí dostat se pohodlně k nejvyšším bodům Krkonoš, odkud se návštěvníkům nabízel zcela jiný pohled na krajinu. V Havlíčkově mládí byly výlety po zmíněných cestách velice populární, několik z nich nacházíme i v jeho *Máně*.

Dva takové nalézáme před jeho odjezdy z domova pryč – nejprve na Slovensko, poté do Prahy. Spisovatel si tak naposledy připomíná tolik osobitou místní krajinu předtím, než bude muset překročit její bezpečnou hranici. Krásu hor vnímá dokonce i ve chvílích největšího smutku, který na některých cestách zažívá: „*Nebylo nic než divoká krása hor, veselé hlasy a smích v kleči a můj smutek samotinký pod sluncem. Pod sluncem, jež se smálo a hřálo velké kameny.*“⁵⁴ Zároveň si je vědom toho, jak dokáže zdejší počasí oklamat svou proměnlivostí: „*Však ta krása nás jen oklamala a dovedla nedostatečně oblečené na vrchol Sněžky, v sedmi stupních mrazu a sněhové vánici, jež se přivalila z Pruska a z Obřího dolu a v níž slunce bojovalo krvavý, pestrý a marný boj uprostřed hýřících živelů.*“⁵⁵

Havlíček ve svých vzpomínkách na horské trasy uvádí taky některá místa, která dnes již neexistují. Příkladem jednoho takového je Obří Bouda, ve které se svými přáteli přespal na

⁵² Tamtéž, s. 78.

⁵³ LUŠTINEC, Jan; Roman KARPAŠ. *Krkonoše pohledem Jana Buchara a Josefa Vejnara*. Liberec: Nakladatelství RK, 2002, s. 23, 74.

⁵⁴ HAVLÍČEK, Jaroslav. *Mána*. Hradec Králové: Kruh, 1981, s. 108.

⁵⁵ Tamtéž, s. 111.

jednom z výletů. Nacházela se na západní straně Sněžky od roku 1848. Vlivem nepříznivých podnebných podmínek a nekvalifikovaného personálu však začala v druhé polovině 20. století chátrat. Roku 1970 byla uzavřena pro veřejnost a o 12 let později kompletně stržena.⁵⁶

V knize je zmíněn také výlet z roku 1921. Tou dobou spisovatel již žil v Praze. Domů tedy pouze dojížděl a odjezd pro něj tak neznamenal takovou událost jako v dříve zmíněných případech. Pohybujeme se však v období, ve kterém byl již zasnoubený s Marií a čekala je tak jiná důležitá životní změna. Více než spisovatel však tento zlom pocítovala jeho budoucí manželka: „*Bylo to moje podvědomé rozloučení s bezstarostným životem a neodpovědným mládím. Jarda byl v té době tak citlivý, lehce zranitelný, předem zaujatý a záměrně nedružný.*“⁵⁷.

Hory jsou pro autora bezesporu hlavním symbolem domova. Potřeba cest mezi jejich vrcholy pak vzrůstala při momentech odtržení od jeho milovaného prostředí. Ačkoliv během některých výprav panovala emočně náročná nálada, přesto v horách nacházel potřebný odpočinek a klid před zásadními životními změnami.

Oblast Krkonoš je zmíněna dále ve zde analyzovaných knihách *Synáček*, kde se objevuje Benecko a *Petrolejové lampy*, ve kterých se autor věnuje hoře Kotel a jejímu okolí. V horském prostředí se odehrává také děj povídky *Jasnovidka* (1930), která vyšla ve sbírce *Zázrak flamendrů* (1964).

⁵⁶ BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*. Vrchlabí: Správa KRNAP, 2016, s. 122 – 127.

⁵⁷ HAVLÍČEK, Jaroslav. *Máňa*. Hradec Králové: Kruh, 1981, s. 185.

7 Závěr

Prostor, ve kterém Jaroslav Havlíček vyrůstal, výrazně ovlivnil jeho život i literární tvorbu. Málokterému autorovi se podařilo tak autenticky vykreslit horskou a podhorskou oblast se všemi jejími atributy. V této bakalářské práci jsem se pokusila dokázat autorovu provázanost s tímto prostředím. Toto tvrzení dokládají některá místa, uvedená v konkrétních dílech (*Petrolejové lampy*, *Synáček*, *Máňa*).

V práci jsou rovněž zmapovány jeho cesty do války, během kterých se Havlíčkův idealizovaný pohled na domov ještě více prohloubil. Upnutí k rodnému kraji je zároveň patrné u jeho pobytů v Praze, kde nakonec založil rodinu a zůstal zde až do své předčasné smrti v roce 1943. I těm je zde věnována pozornost.

V Havlíčkových dopisech se nejčastěji zmiňuje o nejbližším okolí Jilemnice, zejména pak o vrchu Kozinci a o nedalekém Dlabolovsku. Tato místa jsou pro něj znakem bezstarostného mládí. Vydával se sem se svými přáteli a prožíval zde svou první velkou lásku. Do obdobných situací pak následně zasazoval i postavy ze svých knih. Ze všech zde zmíněných oblastí jsou právě tyto pro autora nejzásadnější.

Do kontrastu k těmto místům jsou pak v jeho tvorbě stavěny lokality, do kterých se dostal během války, která ho z rodného kraje vytrhla teprve v citlivém období dospívání. I to umocnilo Havlíčkův vztah s Krkonošemi a Podkrkonoším. Obdobně vnímá také Prahu. Tu však musel postupem let přijmout. Pojem domov však vždy spojoval především s mládím v Jilemnici.

Horské vrcholy pro spisovatele představují hranici bezpečného domácího území. Jako bezpečný, klidný prostor je vnímáno především Benecko v novele *Synáček*. Havlíček si však dobře uvědomuje sílu horských vrcholových partií. Tu nejvýstižněji popisuje ve zlomové scéně *Petrolejových lamp*, kde se postavy ocitají na cestě k vrchu Kotel. V obou případech je s těmito místy spojena otázka života a smrti.

Výlety do okolních vesnic v Havlíčkově tvorbě značí jakési nové poznání. Obě jmenované se nacházejí nedaleko od Jilemnice, pro spisovatele to však nejsou natolik známé lokality jako např. Dlabolovsko či Kozinec, které byly již zmíněny. Přesto však spadají do bezpečného území rodného podhorského prostředí, které dává možnost dalšího rozvoje. Havlíček i jeho postavy se do těchto míst vypravují pouze v rámci výletů a cest, během kterých dochází k získání nových informací či ujasnění dalšího směřování.

Informace, shromážděné v této práci, dokládají, jak dokázalo osobité prostředí Krkonoš a Podkrkonoší ovlivnit nejen práci Jaroslava Havlíčka, ale také některé jiné spisovatele, kteří se se svými díly zapsali do dějin české literatury. Přestože v jeho tvorbě nacházíme i texty, zasazené do jiného prostoru, zdaleka nedosahují takového počtu jako ty, věnující se rodnému kraji. V Prózách z domácího prostředí je rovněž patrná daleko hlubší provázanost než u jiných míst.

Seznam použité literatury a další zdroje

Primární literatura

HAVLÍČEK, Jaroslav. *Máňa*. Hradec Králové: Kruh, 1981.

HAVLÍČEK, Jaroslav. *Synáček*. Praha: Československý spisovatel, 1981.

HAVLÍČEK, Jaroslav. *Petrolejové lampy*. Praha: Československý spisovatel, 1973.

Sekundární literatura

AUGUSTA, Pavel. *Kniha o Praze 4: Nusle, Michle, Krč, Podolí, Braník*. Praha: MILPO, 1996. s. 43 – 58.

BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*. Vrchlabí: Správa KRNAP, 2016.

DAVID, Petr; LUDVÍK, Petr; SOUKUP, Vladimír. *Krkonoše*. Praha: Soukup & David, 2019.

HAVLÍČEK, Jaroslav; RUMLER, Josef: *Vlčí kůže*. Hradec Králové: Kruh, 1967.

HAVLÍČKOVÁ, Marie; MLSOVÁ, Nella; TAUDYOVÁ, Hana. *Jaroslav Havlíček: Neklidné srdce: vzpomínky, reflexe, literární mistopis, korespondence*. Liberec: Bor, 2006. Edice Odkazy.

HÝSEK, Miloslav. *Antal Stašek*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1933.

LUŠTINEC, Jan: *Jilemnice*. Praha: Paseka, 2007, Zmizelé Čechy.

LUŠTINEC, Jan; KARPAŠ, Roman. *Krkonoše pohledem Jana Buchara a Josefa Vejnara*. Liberec: Nakladatelství RK, 2002.

MLSOVÁ, Nella. *Člověk na rozhraní*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005.

NEJEDLÁ, Jaromíra. *Jaroslav Havlíček (1896 – 1943)*. In: HAVLÍČEK, Jaroslav: *Synáček*. Praha: Československý spisovatel, 1981.

NOVÁKOVÁ, Marcela; MORÁVEK, Jiří; NOVÁK, Zdeněk. *Podkrkonoší*. Praha: Olympia, 2005.

POLÁK, Karel. *O Jaroslavu Havlíčkovi*, in Jaroslav Havlíček. *Petrolejové lampy*. Praha: Československý spisovatel, 1957.

RUMLER, Josef. *Epik Jaroslav Havlíček*. Praha: Československý spisovatel, 1973.

STANĚK, Josef. *Krkonoše a Podkrkonoší*. Praha: Olympia, 1968.

ŠTURSA, Jan. *Sedm divů Krkonoš*. Vrchlabí: Správa KRNAP, 2017.

Internetové zdroje

Historie - Oficiální stránky obce Mříčná. Obec Mříčná - Oficiální stránky obce Mříčná [online].

Copyright © 2022 [cit. 16. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.mricna.cz/obec/historie/>

Kaplička sv. Isidora - Památkový Katalog. Památkový Katalog [online]. [cit. 16. 6. 2022].

Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/kaplicka-sv-isidora-15063517>